

Dr Andrzej Sęk

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach, Polska

Zasada unitarności a mniejszości narodowe i etniczne w ustroju politycznym Rzeczypospolitej Polskiej. Zarys problemu

Wprowadzenie

Opierając się na konstytucyjnej zasadzie unitarności państwa polskiego¹, należałoby założyć, iż jest ono jednolite nie tylko pod względem jego organizacji, lecz także pod względem narodowościowym. Sprawa wydaje się oczywista jedynie w kontekście organizacji państwa, ponieważ Rzeczypospolita Polska posiada jeden ośrodek władzy. Wszystkie organy władzy publicznej z wyjątkiem instytucji samorządu terytorialnego są scentralizowane na poszczególnych szczeblach podziału terytorialnego. Centralnym organom władzy są podporządkowane w układzie pionowym tylko pojedyncze państwowe jednostki terytorialne. W naszym kraju obowiązuje nienaruszalna reguła: w jednym państwie jest tworzone tylko jedno prawo, tylko jedno prawo obowiązuje i tylko jedno prawo jest stosowane. Wyjątkiem od tej centralnej zasady jest stanowienie prawa miejscowego przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego. Tworzenie tego prawa może się jednak odbywać w drodze delegacji ustawowych. Delegacja ustawowa upoważnia zarówno organy stanowiące, jak i organy wykonawcze do podejmowania uchwał, wydawania zarządzeń lub decyzji administracyjnych. Wspominane wyżej jednostki samorządu terytorialnego, choć w swojej działalności korzystają z szerokiej autonomii, są jednak poddane odpowiedniemu nadzorowi i kontroli ze strony administracji rządowej, a wszystko to odbywa się w imię reguły unitarności państwa polskiego.

Już na podstawie tego skromnego wywodu można sformułować tezę świadczącą o jednolitości terytorium państwa polskiego, co oznacza, że prawo stanowione jednakowo dotyczy wszystkich jednostek terytorial-

¹ Por. art. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. nr 78, poz. 483 ze zm.

nych. Ustrój polityczny państwa został określony w art. 2 ustawy zasadniczej: „Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawa, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej”. Przepis ten wskazuje, że na całym terytorium Polski organy władzy państwowej i samorządowej wyłaniane są z wykorzystaniem demokratycznych reguł, czyli na skutek przeprowadzenia wyborów. To z kolei oznacza, że najwyższym podmiotem władzy publicznej jest naród. Z art. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wynika, iż to władza zwierzchnia należy do narodu i jest ona sprawowana w sposób pośredni lub bezpośredni. W państwie jednolitym, jakim jest Polska, obowiązuje również jednolity system finansów publicznych². Zasady gospodarki finansowej dotyczą nie tylko instytucji rządowych, lecz także samorządowych, zatem i w sferze finansów publicznych występuje zasada, która ujednocila reguły działalności wszystkich podmiotów w sektorze finansów publicznych. W państwie unitarnym identycznie przedstawia się kwestia funkcjonowania sądownictwa. Charakterystyczną rolę w umacnianiu jednolitości państwa polskiego odgrywają Sąd Najwyższy³ i Trybunał Konstytucyjny⁴. Organy te, usytuowane na szczycie władzy sądowniczej, zapewniają jednolitą praktykę pojmowania i stosowania prawa stanowionego. Sąd Najwyższy sprawuje nadzór nad działalnością sądów w zakresie ich orzekania i zapobiega powstawaniu na obszarze całego państwa odmiennego, niekonwencjonalnego wyrokowania. Trybunał Konstytucyjny dba natomiast o bezkolizyjne włączanie do polskiego systemu prawnego norm zawartych i ratyfikowanych w umowach międzynarodowych i utrzymuje jedność (niesprzeczność) w hierarchicznym porządku prawnym. Zasadę jednolitości należy interpretować jako zakaz tworzenia federacji i zakaz przynależności części państwa do organizacji ponadnarodowej, której Polska nie jest członkiem.

Jak podkreślono na wstępie, jednolitość państwa polskiego pod względem organizacyjnym pozostaje poza wszelką wątpliwością. Nieco odmiennie przedstawia się sytuacja, jeśli chodzi o jednolitość społeczeństwa w naszym państwie. Można by rzec, iż w państwie jednolitym społeczeństwo

² Ustawa z 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 2077 ze zm.

³ Ustawa z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. z 2018 r., poz. 5.

⁴ Ustawa z 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, Dz. U. z 2016 r., poz. 2072.

jest jednolite. Tego rodzaju teza byłaby jednak sprzeczna z rzeczywistością⁵. Celem niniejszego artykułu jest dowiedzenie, że w państwie o ustroju demokratycznym, państwie unitarnym, jednolitość narodowa nie jest wcale oczywista. I tutaj występują mniejszości narodowe, które w większym lub mniejszym stopniu zasymilowały się ze społeczeństwem. Wyzwaniem dla państwa demokratycznego jest ochrona mniejszości, ich zwyczajów, religii oraz innych praw wynikających z ich odmienności. W przedmiotowym opracowaniu została wykorzystana metoda analizy instytucjonalno-prawnej. Wychodząc z założenia, że ustawodawca dysponuje wiedzą racjonalizowaną, możliwie pełną w zakresie języka, znajomości stanu prawnego, dokonano analizy treści poszczególnych aktów prawnych, która pozwoli na określenie statusu prawnego mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce oraz ocenę możliwości ich ochrony w codziennym funkcjonowaniu przed bezprawną ingerencją instytucji państwowych i osób prywatnych.

Status mniejszości narodowych i etnicznych w ustawodawstwie polskim

W okresie rządów SLD–PSL w dniu 2 kwietnia 1997 r. Zgromadzenie Narodowe uchwaliło Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej. W dniu 25 maja 1997 r. została ona przyjęta przez naród w referendum. Jak trafnie zauważyła Joanna Szymt, był to okres przełomowy, ponieważ po raz pierwszy w powojennej ustawie zasadniczej zawarto postanowienia przewidujące ochronę praw mniejszości narodowych i etnicznych⁶. W art. 35 konstytucji wskazano na obowiązek zapewnienia przez Rzeczpospolitą Polską swoim obywatelom należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolności zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury. Na mocy niniejszego przepisu konstytucyjnego mniejszości narodowe i etniczne nabyły prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji

⁵ Por. także Haczowska Monika (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, <<https://sip-lex-1pl-1000048bj01ee.han.pwsz.suwalki.pl/#/commentary/587598985/396425/haczowska-monika-red-konstytucja-rzeczypospolitej-polskiej-komentarz?cm=URELATIONS>> [dostęp: 25.02.2018].

⁶ Szymt Joanna, *Konstytucyjna ochrona praw mniejszości narodowych w świetle zobowiązań międzynarodowych Polski*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 1998, t. 3, s. 64.

służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

Zanim przejdziemy do szczegółowej analizy etapów kształtowania się statusu mniejszości, proponuję cofnąć się do lat przedwojennych. Analizując przepisy dotychczas obowiązujących w Polsce konstytucji, należy zauważyć nawiązanie do ówczesnych postanowień Konstytucji marcowej z 1921 r.⁷ W art. 109, 110 i 115 przewidywała ona ochronę praw członków mniejszości narodowych i religijnych. Z kolei Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r. nie przyznawała żadnego statusu mniejszościom narodowym i etnicznym, ograniczając się do gwarancji równości wszystkich obywateli wobec prawa. Z treści art. 69 wynikało, że „wszyscy obywatele PRL niezależnie od narodowości, rasy i wyznania, mają równe prawa we wszystkich dziedzinach życia państwowego, politycznego, gospodarczego, społecznego i kulturalnego”. Wszelkie przejawy naruszania tej zasady podlegały karze. Wymienioną regułą konstytucyjną z 1952 r. można nazwać odgórnie zadeklarowaną jednością społeczno-polityczną narodu⁸. Być może z tego względu w okresie PRL nie powstały akty prawne konkretyzujące uprawnienia mniejszości narodowych i etnicznych⁹. Po zmianie ustroju politycznego w Polsce pojawiły się dążenia do uregulowania statusu prawnego tych mniejszości, jednak Ustawa Konstytucyjna z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz samorządzie terytorialnym¹⁰, uchwalona za czasów koalicji UD–KLD–ZChN–PChD–PPPP–PS–LPL¹¹, nie wprowadziła żadnych zmian. Podtrzymała jedynie postanowienia art. 69 konstytucji z 1952 r.

⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 17 marca 1921 r., Dz. U. nr 44, poz. 267 ze zm.

⁸ Krasnowolski Andrzej, *Prawa mniejszości narodowych i mniejszości etnicznych w prawie międzynarodowym i polskim*, Warszawa 2011, s. 13.

⁹ Należy zauważyć, że w owym czasie obowiązywały międzynarodowe podstawy prawne do określenia statusu mniejszości narodowych i etnicznych. Polska 9 października 1968 r. ratyfikowała *Międzynarodową konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej* przyjętą 21 marca 1965 r. na XX Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych.

¹⁰ Ustawa Konstytucyjna z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, Dz. U. nr 84, poz. 426 ze zm. (nie obowiązuje).

¹¹ Premierem rządu była w owym czasie Hanna Suchocka.

Dążenia Polski do aktywnej działalności na arenie międzynarodowej w nowej rzeczywistości polityczno-prawnej po okresie izolacjonizmu europejskiego stały się przyczynkiem do pełnego uregulowania sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych. Nowa sytuacja polityczna oraz uchwalane przez instytucje europejskie akty prawne uniemożliwiały już traktowanie polskiego społeczeństwa jednolicie pod względem narodowościowym. Bezpośrednią przyczyną, która wymusiła na państwie polskim uregulowanie kwestii mniejszości narodowych i etnicznych, było przystąpienie Rzeczypospolitej Polskiej do Rady Europy 26 listopada 1991 r.¹². W tym samym dniu podpisała ona *Europejską konwencję o ochronie praw i podstawowych wolności człowieka*¹³. Warunkiem członkostwa w Radzie Europy jest bowiem przyjęcie i przestrzeganie postanowień zagwarantowanych w EKPC, która określa europejski standard wolności i praw człowieka, do którego zapewnienia i ochrony zobowiązane są wszystkie państwa członkowskie Rady Europy. Niniejsza konwencja została ratyfikowana przez nasze państwo 19 stycznia 1993 r. i tego samego dnia weszła w życie. Analizując polskie ustawodawstwo w kontekście sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych, należy zauważyć stagnację legislacyjną. Choć w nowo uchwalanej konstytucji z 1997 r. po raz pierwszy przyznano tym mniejszościom status prawny, to jednak na konstytucyjnych postanowieniach poprzestano, i to do 2005 r.

Jeszcze przed ratyfikacją *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* Rada Europy sporządziła w 1992 r. *Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych*. Karta ta, sporządzona w Strasburgu 5 listopada 1992 roku, ma na celu ochronę oraz promocję języków regionalnych oraz języków mniejszości narodowych w Europie. Spośród 47 państw należących do Rady Europy stronami tej konwencji jest obecnie 25 państw¹⁴. Mimo uchwalenia przez Radę Europy kolejnego aktu prawnego dotyczącego mniejszości narodowych i etnicznych polski ustawodawca nie zdecydował się na uchwalenie ustawy dotyczącej tego problemu.

¹² Ratyfikacja nastąpiła za rządów koalicji KLD–ZChN–PC–SD. Premierem był wówczas Jan Krzysztof Bielecki.

¹³ *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. z 1993 r., nr 61, poz. 284.

¹⁴ Krasnowolski Andrzej, *Prawa mniejszości narodowych...*, dz. cyt., s. 8.

Fundamentem prawa europejskiego w kwestii statusu i ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych stała się *Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych* sporządzona w Strasburgu 1 lutego 1995 r., która weszła w życie 1 lutego 1998 r. Był to pierwszy europejski akt prawny kompleksowo ujmujący tę problematykę. Spośród łącznie 47 członków Rady Europy stronami konwencji jest obecnie 39 państw. Konwencja ta zapewnia w szczególności równość wobec prawa i brak dyskryminacji, prawo do zgromadzeń i stowarzyszania się, swobodę wypowiedzi, myśli, przekonań i religii. Zapewnia także ochronę mniejszości narodowych oraz przewiduje dla nich prawo do otwierania placówek edukacyjnych dla mniejszości narodowych. Polska stała się stroną tej konwencji z dniem 1 kwietnia 2001 r. w okresie rządów koalicji AWS–UW, na czele której stał premier prof. Jerzy Buzek. Konwencja owa nie zdefiniowała mniejszości narodowej; przyczyną tego była niemożność wypracowania wspólnej definicji przez przedstawicieli państw opracowujących projekt dokumentu. Państwa, które ratyfikowały konwencję, mają swobodę w określaniu statusu grup zamieszkujących ich terytorium i uznawaniu ich za mniejszości narodowe, etniczne bądź w odmowie nadania im takiego statusu¹⁵. Niezależnie od tego niedoprecyzowania konwencja jest dość szczegółowym zbiorem podstawowych norm i wolności, które państwa powinny gwarantować obywatelom należącym do mniejszości narodowych lub etnicznych.

Autorzy konwencji uzgodnili, że przyznanie statusu mniejszości etnicznej lub narodowej w każdym przypadku należy do danego państwa, które powinno rozstrzygnąć problem w prawie krajowym bądź rozstrzygnąć go na drodze umów międzynarodowych. W krajach europejskich kwestia mniejszości narodowych i etnicznych jest różnie postrzegana. Dla przykładu należy podać, że Polacy w Niemczech nie posiadają statusu mniejszości narodowej. Według szacunków Krzysztofa Raka liczebność Polaków w Niemczech szacowana jest na ok. 1,5–2 miliony, mniejszość zaś niemiecką w Polsce szacuje się na 147 094 obywateli polskich¹⁶, którym status mniejszości został przyznany.

Określenie w prawie krajowym statusu mniejszości narodowych i etnicznych nastąpiło w dniu 6 stycznia 2005 r., kiedy to w czasie rządów

¹⁵ Tamże, s. 9.

¹⁶ Rak Krzysztof, *Sytuacja polskiej mniejszości narodowej w Niemczech*, Warszawa 2010, s. 59.

prof. Marka Belki (koalicja SLD–UP) została uchwalona ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym¹⁷. Analizując tytuł uchwalonej ustawy, należy zauważyć, że polskie prawo krajowe uwzględniło wymogi prawa europejskiego. W ustawie m.in. zdefiniowano mniejszości narodowe i etniczne oraz uregulowano kwestie związane z posługiwaniem się językiem regionalnym.

Jeszcze przed przystąpieniem do przedstawienia statusu mniejszości narodowych i etnicznych chciałbym zauważyć, że do chwili obecnej niniejsza ustawa była sześciokrotnie zmieniana. Pierwszej zmiany dokonano już w maju 2005 r.; uchylono wówczas – ustawą z 3 marca 2005 r. o zmianie ustawy o zmianie imion i nazwisk oraz o zmianie niektórych innych ustaw – art. 33. Chodziło tu m.in. o zniesienie możliwości powrotu do nazwiska lub imienia, których zmiana nastąpiła z powodu ich niepolskiego brzmienia¹⁸. Kolejnej zmiany¹⁹ dokonano 1 kwietnia 2009 r., dodając do art. 22 ust. 3, który przyznawał wojewodzie kompetencję ustanawiania pełnomocnika do spraw mniejszości narodowych i etnicznych²⁰. W tym samym roku w związku z wprowadzeniem w życie ustawy o finansach publicznych²¹ ustawodawca do art. 18 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych dodał ust. 3a, w którym określił, że łączna kwota dotacji przyznanych w kolejnych latach na dofinansowanie inwestycji nie pochodzących z budżetu Unii Europejskiej, służących zachowaniu tożsamości kulturowej mniejszości, nie może być wyższa niż 90% planowanej wartości kosztorysowej inwestycji.

Ustawodawca z kolei, dodając ust. 5, postanowił, że wymienione dotacje podmiotowe mogą otrzymywać organizacje mniejszości lub mające istotne znaczenie dla kultury mniejszości instytucje kulturalne. Zmieniając brzmienie ust. 2 art. 20 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych, ustawodawca nałożył na organy władzy publicznej obowiązek po-

¹⁷ Ustawa z 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz. U. z 2017 r., poz. 823.

¹⁸ Por. art. 4 ustawy z 3 marca 2005 r. o zmianie ustawy o zmianie imion i nazwisk oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz. U. nr 62, poz. 550.

¹⁹ Zmiany tej dokonano w rządów koalicji PO–PSL.

²⁰ Ustawa o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych, Dz. U. nr 31, poz. 206.

²¹ Art. 66 ustawy z 27 sierpnia 2009 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych, Dz. U. nr 157, poz. 1241 ze zm.

dejmowania odpowiednich środków w celu wspierania działalności zmierzającej do zachowania i rozwoju języka w rozumieniu *Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych*²².

W maju 2014 r., za rządów PO–PSL, ponownie uległa nowelizacji ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych²³. Tym razem ustawodawca dookreślił brzmienie art. 1, wskazując, że ustawa reguluje nie tylko sprawy związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej, zachowaniem języka regionalnego czy też sposób równego traktowania przez organy administracji rządowej, ale zwrócił też uwagę na potrzebę integracji obywatelskiej i społecznej osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych. Ponadto dodając pkt 3 do art. 3, ustawodawca zdefiniował pojęcie integracji społecznej, wskazując, że są to działania na rzecz poprawy ważnych aspektów życia społecznego osób należących do mniejszości, w szczególności warunków bytowych oraz dostępu do systemu oświaty, rynku pracy, systemu zabezpieczenia społecznego, a także opieki zdrowotnej.

Ostatniej nowelizacji niniejszej ustawy dokonano w kwietniu 2016 r., za rządów premier Beaty Szydło (PiS). Nowelizacja dotyczyła włączenia do składu Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych przedstawiciela prezesa Instytutu Pamięi Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu²⁴.

Analizując treść ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych, należy zauważyć mnogość tych mniejszości. Ma to swoje odzwierciedlenie w art. 2 niniejszej ustawy. Zgodnie z przywoływanym przepisem, mniejszością narodową jest grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie następujące warunki:

- jest mniej liczna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;

²² Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych z 28 listopada 2008 r., Dz. U. (RP) z 2009 r., nr 137, poz. 1121.

²³ Art. 1 ustawy z 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz ustawy o działach administracji rządowej, Dz. U. z 2014 r., poz. 829.

²⁴ Art. 6 ustawy z 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięi Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2016 r., poz. 749. W doktrynie można znaleźć pogląd, że mniejszością mogą być grupy, które historycznie zamieszkiwały na danym terenie. Por. Kuzborska Elżbieta, *Ochrona prawna mniejszości na Litwie*, Wilno 2011, s. 40.

- w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją;
- dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji;
- ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
- jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat;
- utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.

W Polsce zamieszkują przedstawiciele wielu różnych narodowości, z tym że tylko dziewięć z nich uznano za spełniające definicję legalną mniejszości narodowej, do których zalicza się: białoruską, czeską, litewską, niemiecką, ormiańską, rosyjską, słowacką, ukraińską i żydowską.

Ustawodawca także zdefiniował pojęcie mniejszości etnicznych, które również są mniej liczne niż pozostała ludność RP. W istotny sposób odróżniają się one ponadto od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją; dążą też do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji, mają świadomość własnej historycznej wspólnoty etnicznej, ich przodkowie zamieszkują terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat. Członkowie mniejszości etnicznych, w przeciwieństwie do mniejszości narodowych, nie utożsamiają się z narodem zorganizowanym we własnym państwie. Można zatem uznać, że ich asymilacja w kraju z przewagą osób narodowości polskiej jest znacznie ograniczona. Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym wyróżnia następujące mniejszości etniczne: karaimską, łemkowską, romską i tatarską.

Ustawowa ochrona praw mniejszości narodowych i etnicznych w ustroju politycznym RP

W treści ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych można odnaleźć wiele sformułowań chroniących ich prawa. Ustawodawca pozostawia każdej osobie należącej do mniejszości prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nienależącej do mniejszości, a wybór taki lub korzystanie z praw związanych z tym wyborem nie pociąga za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków. Nikt też nie może być obowiązany, inaczej niż na podstawie ustawy, do ujawnienia informacji o własnej przynależności do mniejszości lub ujawnienia

swojego pochodzenia, języka mniejszości lub religii. Z postanowień ustawy również wynika, że żadna osoba przynależąca do mniejszości narodowej lub etnicznej nie jest obowiązana do udowodnienia swojej przynależności do mniejszości.

Niniejsza ustawa zawiera szereg zakazów skierowanych zarówno do instytucji publicznych, jak i osób indywidualnych. Pierwszy z nich zakazuje komukolwiek stosowania wszelkich środków mających na celu asymilację osób należących do mniejszości pod warunkiem, że środki te są stosowane wbrew ich woli. Nie można również narzucać mniejszościom zmian proporcji narodowościowych lub etnicznych na obszarach przez nie zamieszkanym. Niniejsza formuła ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym wypełnia konstytucyjną regułę określoną w art. 52 ust. 2 ustawy zasadniczej gwarantującą każdemu wolność poruszania się po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu. W świetle zatem niniejszego przepisu konstytucji nakazywanie komukolwiek, gdzie ma mieszkać, jest niedopuszczalne. Oczywiście ta reguła ma pewne ograniczenia, ale dotyczą one sytuacji szczególnych. Można do nich zaliczyć uzyskanie zezwolenia organów administracji publicznej na zmianę miejsca pobytu stałego i czasowego w czasie obowiązywania stanu wyjątkowego na całym terytorium RP lub jego części²⁵.

Ustawa o mniejszościach narodowych zabrania zarówno instytucjom publicznym, jak i osobom prywatnym jakiegokolwiek dyskryminacji kogokolwiek z tytułu przynależności do mniejszości. Ustawodawca nie poprzestaje tylko na zakazach, ale również formułuje pod adresem organów władzy publicznej nakazy mające na celu ochronę mniejszości. Z tego tytułu organy władzy publicznej mają obowiązek popierania pełnej i rzeczywistej równości w sferze życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego między osobami należącymi do mniejszości a osobami należącymi do większości; ochrony osób, które są obiektem dyskryminacji, wrogości lub przemocy będących skutkiem ich przynależności do mniejszości oraz umacniania dialogu międzykulturowego.

Zgodnie z postanowieniami tejże ustawy, osoby należące do mniejszości mają prawo do używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami pisowni języka mniejszości, w szczególności do rejestracji

²⁵ Por. art. 18 ust. 2 pkt 2 ustawy z 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 886 ze zm.

w aktach stanu cywilnego i dokumentach tożsamości. Z wyjątkiem alfabetu łacińskiego imiona i nazwiska osób należących do mniejszości podlegają transliteracji. Ustawodawca zagwarantował osobom przynależącym do określonej mniejszości prawo do swobodnego posługiwania się językiem mniejszości w życiu prywatnym i publicznie, rozpowszechniania i wymiany informacji w języku mniejszości, zamieszczania w języku mniejszości informacji o charakterze prywatnym, a także nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości.

Przed organami gminy język mniejszości narodowych i etnicznych wobec języka urzędowego (polskiego) w zasadzie jednak ma charakter pomocniczy. Język pomocniczy może być używany jedynie w gminach, w których liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości, której język ma być używany jako język pomocniczy, jest nie mniejsza niż 20% ogólnej liczby mieszkańców gminy. Gminy te są wpisane do Urzędowego Rejestru Gmin, w których używany jest język pomocniczy. Można więc wyprowadzić wniosek, że przyznanie językowi mniejszości narodowej statusu języka pomocniczego oznacza: po pierwsze – możliwość dokonywania w tym języku określonych przez ustawę czynności, po drugie – czynność ta może być dokonywana jedynie przed organami gmin. Gdyby jednak doszło już do procedury odwoławczej, wówczas mniejszości te są obowiązane używać języka urzędowego. Wydaje się, że na gruncie ustawy o mniejszościach należy rozumieć to jako postępowanie przed organem drugiej instancji.

Znaczącym prawem mniejszości w Polsce jest udział w wyborach do parlamentu krajowego²⁶. Polska, szanując mniejszości narodowe, wprowadziła dla tej grupy polskich obywateli znaczne ułatwienia w przypadku biernego prawa wyborczego. Od 1993 r.²⁷ ustawodawca premiuje w wyborach do sejmu komitety wyborcze mniejszości narodowych poprzez zniesienie dla nich obowiązującej pozostałe komitety pięcioprocentowego progu wyborczego. W dotychczasowej praktyce wyborczej tylko mniejszość niemiecka, która zamieszkuje w zwartych grupach na obszarze okręgu opolskiego, wybiera systematycznie. Pozostałe mniejszości zamieszkujące na terenie Rzeczypospolitej nie wybierają swoich przedstawicieli.

²⁶ Zob. art. 197 ustawy z 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 15 ze zm.

²⁷ Zob. także ustawa z 28 czerwca 1993 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. nr 45, poz. 205 (nie obowiązuje).

Zwolnienie ze stosowania klauzuli zaporowej następuje jednak pod pewnymi warunkami, mianowicie: komitet wyborczy takiej mniejszości mogą utworzyć tylko wyborcy zrzeszeni w zarejestrowanych organizacjach mniejszości narodowych stanowiących zbiorowość jednorodną etnicznie²⁸, komitet wyborczy takiej mniejszości narodowej musi zarejestrować w co najmniej jednym okręgu wyborczym swoją listę wyborczą, komitet wyborczy takiej mniejszości narodowej musi złożyć do Państwowej Komisji Wyborczej oświadczenie o korzystaniu ze zwolnienia z klauzuli zaporowej najpóźniej w piątym dniu przed dniem wyborów. Komitet wyborczy takiej mniejszości narodowej musi ponadto przedłożyć Państwowej Komisji Wyborczej dokument właściwego organu statutowego organizacji mniejszości narodowej potwierdzający utworzenie komitetu przez wyborców będących członkami tej organizacji. Państwowa Komisja Wyborcza potwierdza niezwłocznie otrzymanie oświadczenia, a potwierdzenie oświadczenia jest wiążące. W tej sytuacji komitet wyborczy legitymujący się takim potwierdzeniem korzysta ze zwolnienia z pięcioprocentowego progu wyborczego we wszystkich okręgach wyborczych, w których zarejestrował listy kandydatów na posłów do Sejmu Rzeczypospolitej²⁹.

Podstawową przesłanką, która przyświeca idei przyznania odrębnych przywilejów wyborczych mniejszościom narodowym i etnicznym, jest zapewnienie im reprezentacji parlamentarnej, której z dużym prawdopodobieństwem nie uzyskiwałyby one bez istnienia specjalnych mechanizmów legislacyjnych. Nie można mieć w tym wypadku wątpliwości, że uprawnienia takie w istotny sposób wpływają na równość wyborów i to zarówno na jej aspekt materialny, związany z siłą głosu, jak i zasadę równości szans, gdyż często właśnie warunki stworzone w różnych obszarach dla ugrupowań mniejszości są zdecydowanie korzystniejsze niż te, które obowiązują pozostałe podmioty uczestniczące w procesie wyborczym³⁰.

²⁸ Por. uchwała TK z 30 kwietnia 1997 r., sygn. akt W 1/97 opublikowana w Dz. U. nr 50, poz. 324.

²⁹ Warto przy tym zauważyć, że z progu zaporowego mogą być zwolnione tylko te mniejszości, które zostały przez ustawodawcę enumeratywnie wymienione w art. 2 ust. 2 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.

³⁰ Por. także Kuciński Jerzy, *Demokracja bezpośrednia i przedstawicielska w III RP*, Warszawa 2007, s. 86.

Stwarzając mniejszościom możliwość cieszenia się specjalnymi przywilejami związanymi z uzyskaniem mandatów parlamentarnych, nie wymusza się na nich wtapiania się w społeczeństwo, a tym samym przyjmowania reguł większości, zapewnia się im także możliwość reprezentowania swoich interesów na forum parlamentu. Innym argumentem przemawiającym za istnieniem tej pozornej dysproporcji jest to, że stosowanie przywilejów dla mniejszości powinno wiązać się także z oceną liczebności takiej mniejszości. Rozróżnienie w ustawie mniejszości narodowej i etnicznej również przesądza jednoznacznie, że te ostatnie nie mogą korzystać z przywilejów wyborczych, gdyż kodeks wyborczy jest w pełni precyzyjny, kiedy mówi wyłącznie o komitetach organizacji mniejszości narodowych.

Ochrona praw mniejszości narodowych i etnicznych wyrażona jest także w ustawie z 7 października 1999 r. o języku polskim³¹. Już w preambule do niniejszej ustawy ustawodawca podkreślił wkład języka polskiego m.in. w ochronę tożsamości narodowej. Jednak ochrona języka polskiego, używanie go w realizacji zadań publicznych, w tym wykonywanie przepisów z zakresu prawa pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nie mogą naruszać praw mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Prawa mniejszości narodowych i etnicznych są także zagwarantowane w ustawie o systemie oświaty³². Szkoły i placówki publiczne mają obowiązek umożliwić uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury. Zgodnie z art. 13 ust. 2 wyżej wymienionej ustawy, na wniosek rodziców nauka języka mniejszości może odbywać się w osobnych grupach, oddziałach lub szkołach z dodatkową nauką języka oraz własnej historii i kultury, a także w międzyszkolnych zespołach nauczania. Nauka języka mniejszości odbywa się na zasadach dobrowolnych deklaracji.

Szczegółowe zasady edukacji uczniów wywodzących się z mniejszości narodowych można odnaleźć w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez

³¹ Ustawa z 7 października 1999 r. o języku polskim, tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 931.

³² Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.

przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym³³. Uczniowie należący do mniejszości narodowych i etnicznych posługujący się językiem regionalnym mogą pobierać naukę geografii państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa, mogą uczestniczyć w zajęciach artystycznych lub innych dodatkowych zajęciach. Innym aktem prawnym chroniącym prawa mniejszości jest ustawa 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji³⁴. W art. 21 ust. 1a pkt 8a przewiduje ona, że programy publiczne radiofonii i telewizji powinny uwzględniać potrzeby mniejszości narodowych i etnicznych. Dużą rolę w nadawaniu mniejszościom narodowym i etnicznym przywilejów wynikających z ustawy o radiofonii i telewizji odgrywają regionalne programy telewizji publicznej. Chodzi tu przede wszystkim o to, że terenowe oddziały Telewizji Polskiej S.A., powołując rady programowe oddziałów emitujących programy w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym, uwzględniają kandydatów zgłaszanych przez organizacje społeczne mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym.

Ochrona praw mniejszości funkcjonuje również na gruncie ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych³⁵. W art. 27 ust. 1

³³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, Dz. U. z 2017 r., poz. 1627.

³⁴ Ustawa 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 639 ze zm.

³⁵ Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 922 ze zm. Niniejsza ustawa z dniem 25 maja 2018 r. utraciła moc z wyjątkiem art. 1, art. 2, art. 3 ust.1, art. 4–7, art. 14–22, art. 23–28, art. 31 oraz rozdziałów 4, 5, 7, które zachowują moc w odniesieniu do przetwarzania danych osobowych w celu rozpoznawania, zapobiegania, wykrywania i zwalczania czynów zabronionych, prowadzenia postępowań w sprawach dotyczących tych czynów oraz wykonywania orzeczeń w nich wydanych, kar porządkowych i środków przymusu w zakresie określonym w przepisach stanowiących podstawę działania służb i organów uprawnionych do realizacji zadań w tym zakresie, w terminie do dnia wejścia w życie przepisów wdrażających dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/680 z dnia 27

niniejszej ustawy jest mowa o danych wrażliwych, m.in o pochodzeniu etnicznym. Zakaz przetwarzania danych o pochodzeniu etnicznym jest traktowany przez ustawodawcę na równi z innymi danymi wrażliwymi, takimi jak: poglądy polityczne, przekonania religijne lub filozoficzne, przynależność wyznaniowa, partyjna lub związkowa oraz danymi o stanie zdrowia, kodzie genetycznym, nałogach lub życiu seksualnym, a także danymi dotyczącymi skazań, orzeczeń o ukaraniu i mandatów karnych i innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym. Kolejna część niniejszego przepisu prawa, mianowicie ust. 2, wskazuje jednak na pewne odstępstwa od powyższego zakazu. Są one ściśle skatalogowane i nikt poza tymi przypadkami przy ujawnianiu pochodzenia etnicznego czy rasowego nie może powoływać się na inne okoliczności. Poza tym ustawodawca wcale nie nakłada na nikogo wprost obowiązku ujawniania tego rodzaju danych, a przez zwrot „dopuszcza się” wskazuje jedynie możliwość ich ujawniania. Do okoliczności stwarzających możliwość ujawniania danych o pochodzeniu etnicznym wraz z innymi danymi ustawodawca zalicza:

- pisemną zgodę osoby zainteresowanej;
- przepis szczególny innej ustawy³⁶ zezwalający na przetwarzanie takich danych bez zgody osoby, której dane dotyczą, i stwarzający pełne gwarancje ich ochrony;
- sytuację, gdy przetwarzanie takich danych jest niezbędne do ochrony żywotnych interesów osoby, której dane dotyczą, lub innej osoby, gdy osoba, której dane dotyczą, nie jest fizycznie lub prawnie zdolna do wyrażenia zgody, do czasu ustanowienia opiekuna prawnego lub kuratora;
- wypadek, gdy przetwarzanie dotyczy danych, które są niezbędne do dochodzenia praw przed sądem;

kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z danych osobowych przetwarzaniem przez właściwe organy do celowe zapobiegania przestępczości, prowadzenia postępowań przygotowawczych, wykrywania i ścigania czynów zabronionych i wykonywania kar, w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchyłającą decyzje ramową Rady 2008/977/WSiSW (Dz. Urz. UE L 119 z 4 maja 2016 r., s. 89), zgodnie z art. 175 ustawy z 10 maja 2018 r. zmieniająca ustawę o ochronie danych osobowych, Dz. U., poz. 1000.

³⁶ Chodzi tu m.in. o ustawę z 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1920 ze zm.; ustawę z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 2067 ze zm.

- przetwarzanie danych prowadzone w celu ochrony stanu zdrowia, świadczenia usług medycznych lub leczenia pacjentów przez osoby trudniące się zawodowo leczeniem lub świadczeniem innych usług medycznych, zarządzania udzielaniem usług medycznych; i są stworzone pełne gwarancje ochrony danych osobowych;
- przetwarzanie danych prowadzone przez stronę w celu realizacji praw i obowiązków wynikających z orzeczenia wydanego w postępowaniu sądowym lub administracyjnym³⁷.

W polskim ustawodawstwie nie tylko instytucje publiczne są zobowiązane do ochrony praw mniejszości, ale także instytucje pozarządowe. Do takich regulacji prawnych można z pewnością zaliczyć ustawę z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie³⁸. Zgodnie z postanowieniami tej ustawy organizacje pozarządowe, realizując ustawowe zadania w sferze publicznej, są obowiązane działać na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego. Dla funkcjonujących w naszym kraju mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym szczególne znaczenie ma także ustawa z 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r.³⁹. Ustawa swoim zakresem tematycznym w załączniku nr 1 w spisie prowadzonym wyłącznie na potrzeby krajowe uwzględnia również kwestie mniejszości narodowych i etnicznych.

Przedstawione regulacje prawne wskazują zakres ochrony prawnej mniejszości narodowych i etnicznych. Nie przewidują jednak odpowiedzialności karnej osób, które by te prawa naruszały. Wspomnianą odpowiedzialność odnajdziemy w przepisach ustawy – kodeks karny⁴⁰. Artykuł 257 k.k. zabrania publicznego znieważania grupy ludności albo poszczególnych osób z powodu ich przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej, albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby⁴¹. Za tego rodzaju zachowanie sprawcy grozi kara pozbawienia wolności do lat 3. Należy

³⁷ Pełny katalog tych okoliczności jest określony w art. 27 ust. 2 ustawy o ochronie danych osobowych.

³⁸ Tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1817 ze zm.

³⁹ Dz. U. z 2010 r. nr 47, poz. 277.

⁴⁰ Tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1137 ze zm.

⁴¹ Znieważenie „niepubliczne” może powodować odpowiedzialność na podstawie art. 216, nie zaś na podstawie art. 257.

zauważyć troskę ustawodawcy o poszanowania praw mniejszości, ponieważ w tym przepisie karnym nie przewiduje się – oprócz tej wymienionej – innej kary zasadniczej. Interpretację treści wymienionego przepisu karnego odnajdziemy w wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie. Z jego treści wynika, że występki z art. 257 k.k. można popełnić wyłącznie z zamiarem bezpośrednim. Sprawca musi bowiem zarówno mieć świadomość określonych cech pokrzywdzonego (rasy, narodowości, wyznania czy bezwyznaniowości), jak i chcieć naruszenia jego godności właśnie i przede wszystkim z ich powodu.

U schyłku rządów koalicji PO–PSL opracowano nowelę ustawy poszerzającej prawa mniejszości narodowych i etnicznych. Dotyczyła ona posługiwania się przez te mniejszości językiem nie tylko przed organami gminy, ale i powiatu. Zmiana miała także umożliwić organom gminy i powiatu używanie dwujęzycznych dokumentów oraz zwracanie się do organizacji mniejszości narodowych i etnicznych z pismami dwujęzycznymi. Niestety po wyborach w październiku 2015 r. Prezydent RP zawetował ustawę. Powodem zawetowania noweli ustawy, zdaniem głowy państwa, były kwestie finansowe związane z brakiem oszacowania skutków finansowych dla budżetów powiatów i gmin związanych z wprowadzeniem i używaniem na ich obszarach języka pomocniczego.

Zakończenie

Podsumowując niniejsze rozważania, należy uznać, że obowiązująca ideologia sprzed transformacji ustrojowej nie uwzględniała problemu mniejszości narodowych i etnicznych. Posiadanie polskiego obywatelstwa stanowiło wówczas jedyne kryterium przynależności narodowej. Istniejący w owym czasie stan prawny sztucznie nie uzewnętrzniał polaryzacji polskiego społeczeństwa. W początkowym okresie po zmianach ustrojowych pojawiła się szansa na uregulowanie statusu prawnego mniejszości narodowych i etnicznych. Ogrom spraw, jakie musiały być unormowane w nowo powstającym ustroju demokratycznych państwa, sprawił, że i wówczas nie podjęto żadnych działań na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych.

Sytuacja uległa znacznej poprawie po uchwaleniu w 1997 r. Konstytucji RP, gdzie po raz pierwszy ustrojodawca wyraźnie podkreślił istnienie w państwie polskim mniejszości narodowych i etnicznych oraz zagwarantował realizację przysługujących im praw.

Na pełną regulację sytuacji mniejszości trzeba było czekać aż do 2005 r., kiedy to parlament Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił ustawę określającą status i prawa mniejszości narodowych i etnicznych. Otrzymały one w Rzeczypospolitej Polskiej m.in. prawo do zakładania własnych stowarzyszeń, uczestniczenia w życiu politycznym danego państwa, kandydowania do poszczególnych urzędów, w tym najwyższych, tj. Sejmu RP. Oprócz tego mają one prawo do zachowania i rozwoju własnego języka, wolność zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury, prawa do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących własnej tożsamości narodowej oraz preferencji wyborczych dla komitetów wyborczych organizacji mniejszości.

Bibliografia

Literatura naukowa

- Kochanowski Janusz, *Prawa mniejszości narodowych i etnicznych w praktyce*, referat wygłoszony podczas konferencji, Warszawa, <http://www.brpo.gov.pl/index.php?md=1630> [dostęp: 28.06.2006].
- Krasnowolski Andrzej, *Prawa mniejszości narodowych i mniejszości etnicznych w prawie międzynarodowym i polskim*, Warszawa 2011.
- Kuciński Jerzy, *Demokracja bezpośrednia i przedstawicielska w III RP*, Warszawa 2007.
- Kuzborska Elżbieta, *Ochrona prawna mniejszości na Litwie*, Wilno 2011.
- Rak Krzysztof, *Sytuacja polskiej mniejszości narodowej w Niemczech*, Warszawa 2010.
- Szmyt Joanna, *Konstytucyjna ochrona praw mniejszości narodowych w świetle zobowiązań międzynarodowych Polski*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 1998, t. 3.

Źródła internetowe

- Haczkowska Monika (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, <https://sip-1lex-1pl1000048bj01ee.han.pwsz.suwalki.pl/#/commentary/587598985/396425/haczkowska-monika-red-konstytucja-rzeczypospolitej-polskiej-komentarz?cm=URELATIONS> [dostęp: 25.02. 2018].

Ustawy

- Konstytucja RP z 17 marca 1921 r., Dz. U. nr 44, poz. 267 ze zm. (nie obowiązuje).
- Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. nr 78, poz. 483 ze zm.
- Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 2067 ze zm.
- Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.
- Ustawa Konstytucyjna z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, Dz. U. nr 84, poz. 426 ze zm. (nie obowiązuje).
- Ustawa 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 639 ze zm.

- Ustawa z 28 czerwca 1993 r. – Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. nr 45, poz. 205 (nie obowiązuje).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1137 ze zm.
- Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 922 ze zm.
- Ustawa z 7 października 1999 r. o języku polskim, tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 931.
- Ustawa z 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1920 ze zm.
- Ustawa z 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 886 ze zm.
- Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1817 ze zm.
- Ustawa z 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz. U. z 2017 r., poz. 823.
- Ustawa z 3 marca 2005 r. o zmianie ustawy o zmianie imion i nazwisk oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz. U. nr 62, poz. 550.
- Ustawa z 27 sierpnia 2009 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych, Dz. U. nr 157, poz. 1241 ze zm.
- Ustawa z 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 2077 ze zm.
- Ustawa z 4 marca 2010 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2011 r., Dz. U. z 2010 r. nr 47, poz. 277
- Ustawa z 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 15 ze zm.
- Ustawa z 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz ustawy o działach administracji rządowej, Dz. U. z 2014 r., poz. 829.
- Ustawa z 29 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o Instytucji Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2016 r., poz. 749.
- Ustawa z 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, Dz. U. z 2016 r., poz. 2072.
- Ustawa z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. z 2018 r., poz. 5.
- Ustawa z 10 maja 2018 r. zmieniająca ustawę o ochronie danych osobowych, Dz. U. z 2018 r., poz. 1000.

Inne akty prawne

- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., Dz. U. (RP) z 1993 r., nr 61, poz. 284.
- Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych z 28 listopada 2008 r., Dz. U. (RP) z 2009 r., nr 137, poz. 1121.
- Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej* przyjęta 21 marca 1965 r. na XX Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, Dz. U. z 2017 r., poz. 1627.

Uchwały Trybunału Konstytucyjnego

Uchwała TK z dnia 30 kwietnia 1997 r., sygn. akt W 1/97 opublikowana w Dz. U. nr 50, poz. 324.

The principle of unitariness and national and ethnic minorities in the political system of the Republic of Poland. Outline of the problem

Summary

Based on the constitutional principle of the unitariness of the Polish state, it should be assumed that it is uniform not only in organizational terms, but also in terms of nationality. The matter seems obvious only in the context of the organization of the state, because the Republic of Poland has, among others, one power center. While the first issue is indisputable, the national homogeneity of the Polish state seems doubtful. Therefore, the purpose of this article is to show that in the democratic system of a unitary state, this uniformity is not at all obvious. There are also national and ethnic minorities in this country, which have been assimilated to a greater or lesser extent by the majority of the population. The challenge for a democratic state is to protect the rights of these minorities, the customs of religion, and other privileges resulting from their differences. By means of institutional and legal analysis, legal acts showing the status of ethnic and national minorities living in the Republic of Poland have been examined. This allowed to determine their legal status and the possibility to protect their rights in Poland.

Keywords: Poland, democratic political system, national and ethnic minorities

Unitarinės valstybės principas ir tautinės bei etninės mažumos Lenkijos Respublikos politinėje sistemoje. Problemos aprašymas

Santrauka

Lenkijos kaip unitarinės valstybės konstitucinis principas verčia manyti, kad jis yra vienodas ne tik organizaciniu, bet ir tautiniu požiūriu. Tačiau šis principas akivaizdus tik valstybės organizacinės struktūros, t.y. centrinės valdžios, ar kitais žodžiais tariant „vieno valdžios centro“, būdingo beje Lenkijos Respublikai, kontekste. Nors pirmasis teiginys yra neginčytinas, Lenkijos valstybės tautinis vienodumas atrodo abejotinas. Todėl šio straipsnio tikslas yra parodyti, kad demokratinėje unitarinėje valstybės sistemoje šis vienodumas nėra akivaizdus. Tiriame šalyje yra tautinių ir etninių mažumų, kurios labiau

ar mažiau asimiliavosi su visuomenės dauguma. Demokratinės valstybės uždavinys ir sykiu iššūkis šiuo atžvilgiu yra apsaugoti šių mažumų teises, religijos papročius ir kitas dėl tautinių mažumų specifiškumo atsiradusias privilegijas. Taikant institucinę ir teisinę analizę, buvo tiriama teisės aktai, grindžiantys Lenkijos Respublikoje gyvenančių etninių ir tautinių mažumų statusą. Tai leido nustatyti tautinių mažumų teisinį statusą ir galimybę apsaugoti jų teises Lenkijoje.

Raktažodžiai: Lenkija, demokratinė politinė sistema, tautinės ir etninės mažumos

Zasada unitarumo i mažesnių tautinių grupių ir etninės w ustroju politycznym Rzeczypospolitej Polskiej. Zarys problemu

Streszczenie

Opierając się na konstytucyjnej zasadzie unitarumo państwa polskiego, należałoby założyć, iż jest ono jednolite nie tylko pod względem organizacyjnym, lecz i narodowościowym. Sprawa wydaje się oczywista jedynie w kontekście organizacji państwa, ponieważ Rzeczypospolita Polska posiada m.in. jeden ośrodek władzy. O ile ta pierwsza kwestia jest bezsporna, o tyle już jednolitość narodowa państwa polskiego wydaje się wątpliwa. W związku z tym celem niniejszego artykułu jest ukazanie, że w demokratycznym ustroju unitarnego państwa nie jest wcale oczywista ta jednolitość. Występują w tym kraju mniejszości narodowe, etniczne, które w większym lub mniejszym stopniu zasymilowały się z większością społeczeństwa. Wyzwaniem dla państwa demokratycznego jest ochrona praw tych mniejszości, zwyczajów, religii oraz innych przywilejów wynikających z ich odmienności. Za pomocą analizy instytucjonalno-prawnej zostały zbadane akty prawne ukazujące status mniejszości etnicznych, narodowych żyjących w Rzeczypospolitej Polskiej. Pozwoliło to na określenie ich statusu prawnego oraz możliwości ochrony praw w Polsce.

Słowa kluczowe: Polska, demokratyczny system polityczny, mniejszości narodowe i etniczne